Coğrafya Sınıf-9

OGM MATERYAL
ORTAÖĞRETİM GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

KONU COĞRAFYA BİLİMİNİN GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE GELİŞİMİ (KONU ÖZETİ)

Coğrafya kelimesi, ilk kez İlk Çağ'da Mısır'ın İskenderiye şehrinde yaşamış Erotestenes tarafından kullanılmıştır. Coğrafya ismi, Latince geo (yer) ve graphein (tasvir etmek) kelimelerinin birleşmesiyle geographica şeklinde ortaya çıkmıştır.

İLK ÇAĞ'DA COĞRAFYA

İlk coğrafi düşünceler Mezopotamya, Mısır ve Doğu Akdeniz Havzası'nda yaşamış düşünürler tarafından ortaya konulmuştur. Dönemin düşünürleri eserlerinde coğrafya, matematik ve tarih konularına bir arada yer vermişlerdir. İlk Çağ'da coğrafi bilgiler gezilen yerlerin tasvir edilmesi ile basit planlar ve haritalar çizilmesi yöntemleriyle ortaya konmuştur.

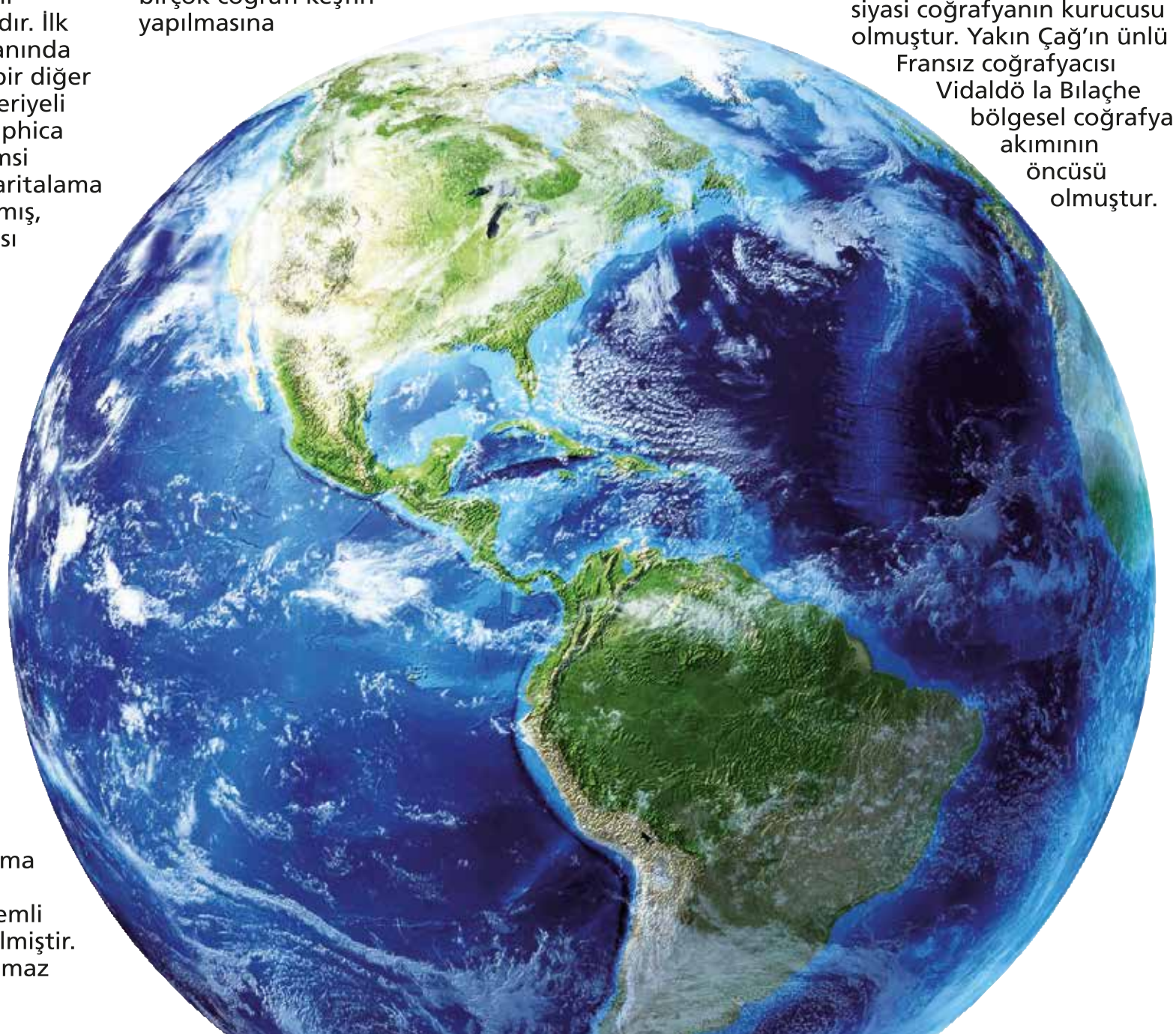
İlk Çağ'da Dünya'nın şekli ve yapısı ile ilgili fikirler öne süren Tales, insan çevre ilişkilerine değinen Heredot ve doğal kaynaklar ile devletlerin gelişiminin ilişkisine değinen Aristoteles coğrafya ile ilgili ilk görüşleri ortaya koymuştur. Erotesthenes, İlk Çağ'ın en önemli coğrafyacılarındandır. İlk Çağ'ın coğrafya alanında çalışmalar yapmış bir diğer bilim insanı İskenderiyeli Batlamyus, Geographica adlı eserinde küremsi dünya yüzeyinin haritalama yöntemlerini anlatmış, başta dünya haritası olmak üzere çeşitli haritalar çizmiştir.

ORTA ÇAĞ'DA COĞRAFYA

Orta Çağ'da Batı dünyası Hristiyan din adamlarının özgür düşünceyi kısıtlayıcı ve baskıcı tutumlarıyla, Haçlı Seferlerinin bilim kurumlarına ve kütüphanelere verdiği zararlarla bilimsel alanda gerilemeye başlamıştır. Aynı dönemde Türk-İslam ülkelerinde büyük bir aydınlanma çağı başlamış, bilimsel alanda önemli gelişmeler kaydedilmiştir. İslamın etkisiyle namaz vakitleri, oruç süresi ve hac yollarının belirlenmesi gibi ihtiyaçların ortaya çıkması Müslüman bilim insanlarının coğrafyaya ilgisini artırmıştır. İpek Yolu ve Baharat Yolu sayesinde ülkeler arasında gelişen siyasi, ticari ve kültürel ilişkiler, büyük göç hareketleri; coğrafya biliminin gelişmesinde çok önemli rol oynamıştır. El-Harizmi, El-Biruni; Muhammet İdrisi bu dönemde coğrafya alanında önemli eserler yazmış Türk İslam coğrafyacılarındandır.

YENİ ÇAĞ'DA COĞRAFYA

Rönesans hareketleri Avrupa'da bilimin tekrar gelişmeye başlamasında etkili olmuştur. Bu gelişme coğrafya bilimini olumlu etkilemiştir. Yeni Çağ'da Çin ve Hindistan gibi Uzak Doğu ülkelerinin zenginliklerine ulaşma ve bu zenginlikleri ele geçirme arzusuyla uzun mesafeli deniz seyahatleri yapıldı. Bu seyahatler o zamana kadar bilinmeyen yeni yolların bulunmasına, ulaşılamamış kara parçalarına ulaşılmasına ve birçok coğrafi keşfin yapılmasına neden oldu. Coğrafi keşiflerin başında: Bartelmi Diyaz'ın Ümit Burnu'nu keşfi, Vasco da Gama'nın Hindistan'a deniz yoluyla ulaşması, Kristof Kolomb'un Amerika'yı keşfi, Magellan'ın başlatıp Sebastian Del Cano'nun tamamladığı dünyanın etrafının dolaşılması gelir. Coğrafi keşifler sonrası başlayan sömürgecilik faaliyetleri yeni keşifleri de beraberinde getirmiştir. Yeni Çağ'da Osmanlı Devleti'nde de coğrafya bilimi adına çok değerli eserler ortaya konulmuştur. Bu dönemin ünlü denizcisi Piri Reis çizdiği dünya haritası ve yazdığı Kitab-ı Bahriye isimli eserleriyle dünyaca tanınmıştır. Diğer bir önemli Türk coğrafyacısı Katîp Çelebi'nin yazdığı Cihannüma (Dünya'nın Aynası) bu çağın en önemli coğrafya eserlerindendir. Bu çağda yaşamış ünlü Türk seyyahı Evliya Çelebi, Orta Doğu, Avrupa ve Kuzey Afrika'da birçok ülkeyi gezmiş, seyahatnamesinde gezdiği yerlerle ilgili bilgileri detaylı bir şekilde anlatmıştır.

YAKIN ÇAĞ'DA COĞRAFYA

Bu çağa kadar coğrafi görüş daha çok olguların tasvirleriyle yetinen bir görünümde olmuştur. Yakın Çağ'da olaylar ve olguların sebep ve sonuçları ile karşılaştırmalarına değinilmeye başlanmıştır. Coğrafya biliminin bölümleri ve konuları günümüzdeki şeklini almış ve pek çok bilim insanı coğrafya bilimine yeni alanlar kazandırmıştır. Bu çağda keşfe yönelik seyahatler devam etmiş, 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra seyahatler daha çok bilimsel amaçlı hâle gelmiş ve bu seyahatler coğrafya biliminin gelişmesinde büyük rol oynamıştır. Bu dönemde coğrafya biliminin gelişmesinde Alman bilim insanları ön plana çıkmıştır. Van Hambolt çalışmalarını Cosmos isimli eserinde toplamıştır. Coğrafya İlminde Tarihi Esaslar ve Mukayeseli Genel Coğrafya adlı eserin sahibi Karl Ritter beşerî coğrafyanın öncüsü olmuştur. Bir diğer Alman coğrafyacı Beşeri Coğrafya isimli eserini yazmıştır. Bunun yanında siyasi coğrafyanın kurucusu olmuştur. Yakın Çağ'ın ünlü Fransız coğrafyacısı Vidaldö la Bılaçhe bölgesel coğrafya akımının öncüsü olmuştur.

Sorular

1) Aşağıdakilerden hangisi Yeni Çağ'da coğrafya bilimine katkı sağlayan bilim insanlarından değildir?
A) Bartelmi Dias
B) Vasco da Gama
C) Piri Reis
D) Amasyalı Strabon
E) Kristof Kolomb
(Cevap D)

2) Aşağıdaki coğrafyacılardan hangisi fiziki coğrafyanın kurucusu olarak kabul edilir?
A) Eratosthenes
B) Alexander Von Humboldt
C) Carl Ritter
D) El-Biruni
E) Frederic Ratzel
(Cevap B)

3) Yeni Çağ'da Kristof Kolomb, Magellan gibi isimlerin yapmış olduğu coğrafi keşifler; coğrafya bilimine önemli katkılar sağlamıştır.

I. Yeni dünya karalarının keşfedilmesi,

II. Dünya'nın şeklinin küre olduğunu ispatlaması,

III. Coğrafya biliminin metodolojisinin oluşturulması gibi gelişmelerden hangileri coğrafi keşiflerin coğrafya bilimine sağladığı katkılardandır?
A) Yalnız I
B) Yalnız II
C) I ve II
D) II ve III
E) I, II ve III
Cevap (C)

4) İslam dünyasında Orta Çağ'da coğrafya biliminde önemli gelişmeler yaşanmıştır. Özellikle namaz vakitleri, oruç süresi ve hac yollarının belirlenmesi gibi dini nedenlerin yanında sınırların genişlemesi de önemli bir etken olmuştur. Aşağıdakilerden hangisi bu dönemde coğrafya alanında çalışan Müslüman bilim insanlarından biri değildir?
A) El-Harizmi
B) İbn Batuta
C) Muhammed İdrisi
D) El-Biruni
E) Katip Çelebi
Cevap (E)